

Jacques Lacan'ın Öğretisinin, Mantıki Zaman Diyalektiği İçerisinde, Topolojisinin Üçlü Düzenine Geçerek Anlaşılması Üzerine

“Şu anda sizlere açıklayamayacağım nedenlerden dolayı içinizden birini serbest bırakmalıyım. Eğer kabul ederseniz, seçim yapmak için bir test yapacağım.

Şu anda burada üç kişisiniz. Elimde renkleri bakımından birbirinden farklı, üçü beyaz ve ikisi siyah olmak üzere toplamda beş adet disk var. Her birinizin omuzlarının arasına bir disk sabitleyeceğim ve bu diskin rengini bilmiyor olacaksınız. Sizin dışınızdaki iki mahkûm sahip olduğunuz diski görebilecek ama kendi diskinizi görmek size yasaklı olacak. Sahip olduğu diskin rengini bilen kişi bu kapıdan çıkıp gidebilecek. Ayrıca verdiğiniz kararı mantıki bir temele dayandırmalı ve olasılık düzeyinde kalmadan açıklamalısınız.

Koşullar üç mahkûm tarafından da kabul edilir ve tüm mahkûmlara beyaz disk takılır, siyah diskler kullanılmaz.

Mahkûmlar bu problemi nasıl çözerler?”¹

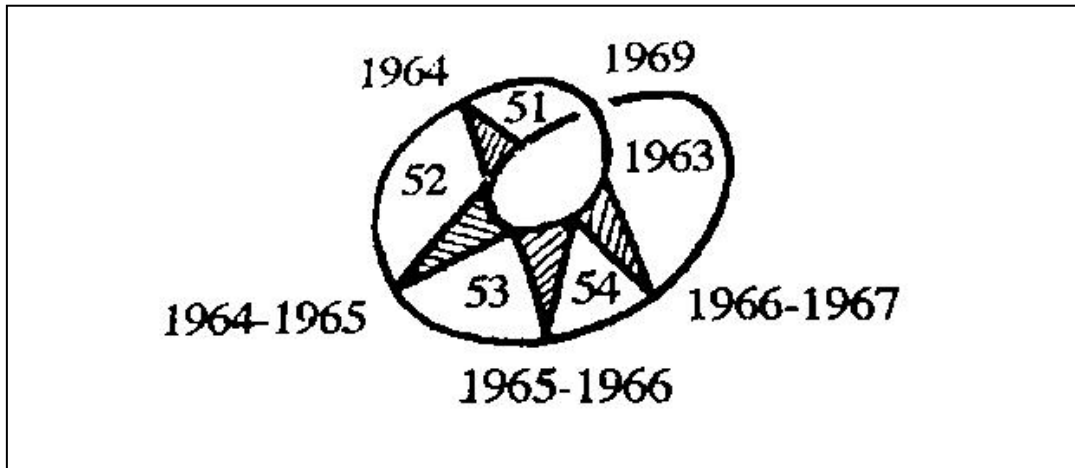
Jacques Lacan, 1945 yılında üç mahkûmun yazgılarını değiştiren bu mantıki oyunu kuramına dâhil eder ve yine bu oyundan yola çıkarak kendi mantıki zamanının diyalektiğini geliştirir. Lacan, öznelerin kendi sırtlarındaki renkleri nasıl bir düşünce tarzıyla bilebildiklerini incelediği makalesinde, üç farklı an ya da zaman belirler: Görmenin anı, anlamamanın zamanı ve kararın anı. Biz bu metinde, Lacan'ın bizzat belirlediği an ve zamanları nasıl açıkladığını anlatmadan önce, soracağımız şu soruyla bakışımızı farklı bir yöne çevirmeye çalışacağız: Lacan'ın mantıki zaman(lar)ı, onun tüm yapıtını kat etmekte midir?

Lacan, 1963 yılında “*Baba-nın-Adları*” Seminerine henüz başlamışken, Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin sansür ve yasaklarına maruz kalmış, bir sonraki Seminerinin ilk bölümüne de adını verdiği gibi aforoza uğradığını dile getirmiştir²: “*Dolayısıyla burada bana yapılan, başka bir kurumda büyük aforoz adı verilen cezaya benzetilebilir. (...) ve Spinoza da aynen böyle aforoza uğramıştır.*” Aforozdan bir yıl sonra, “*Baba-nın-Adları*” seminerinin bir yerine geçeni olarak Freud'un dört temel kavramına (bilinçdışı, tekrarlama, aktarım, dürtü) değinilen “*Psikanalizin Dört Temel Kavramı*” Semineriyle birlikte Lacan'ın dümenini farklı sulara çevirdiğini görürüz. Ünlü psikanalistin yapıtının bir bükülmeye uğradığı bu dönemin öznenin içinden geçmeye yazgılı olduğu ergenlik dönemine benzetilmesi pek de yanlış olmayacaktır; üstelik tam da “*Baba-nın-Adları*”ndan bahsediyorken... Lacan, bir yandan

Freudcu kuramın ana hatlarını yeniden belirginleştirmeye çalışırken bir yandan da 60'lardan bu yana üzerine eğildiği *Gerçek* sorusuyla uğraşmaktadır³. Ergenin bir zamanlar üzerini imgeyle kaplamış olduğuyla, yani zevkle* ve kadınıyla** yeniden karşılaşması gibi, Lacan da bu dönemden itibaren Gerçek sorusu üzerine yoğunlaşacaktır.

Otuz yıllık Lacan öğretisini belirli enstanslara ayırarak incelemek ne kadar doğrudur bilinmez ancak biz onun kuramının bükülme yaşadığı önemli anları, kuramına ve psikanalize damgasını vurmuş kavramları daha iyi anlayabilmek için Lacan'ın öğretisini mantıki zamanın diyalektiği içerisine yerleştirmeye çalışacağız.

J. D. Nasio, Lacan öğretisinin ilk on senesinin İmgesel, sonraki on senesinin Simgesel ve son on senesinin de Gerçek alanına yazılabileceğini öne sürer⁴. Burada bizim için önemli olan nokta, Eric Porge'un da dile getirdiği gibi, Lacan'ın yapıtının aforozdan sonra başlangıcına geri döndüğüdür⁵ (Şekil 1). Lacan'ın gerçekleştirdiği bu geri dönüş, Gerçek sorusunu başlangıca yerleştirmemize de olanak tanımaktadır. Lacan'ın geri dönüşüyle birlikte, ilk 12 seneye yayılan çalışmalarının üzerine katlanan yeni bir dönemin başladığını görürüz. Bu nedenlerden dolayı, mantıki zamanın ilk anı olan ve Gerçeğin alanına yerleştirebileceğimiz *görme anını*, Lacan'ın öğretisinin de ilk enstansı olarak ele almaya çalışacağız.

Şekil 1

Şekilde de görebildiğimiz gibi Lacan'ın öğretisini enstanslara ayırmaya çalışmak zordur; çünkü seminerleri ve metinleri iç içe geçmiş, birbirine bağlı, bütün bir yapı halinde bulunmaktadır: Neredeyse bir Möbius bandı gibi...

* Bu kavram (jouissance) haz (plaisir) kavramından tamamen farklıdır. İlgili okumalar için referans kitaplar: J. - D. Nasio, Psikanalizin Yedi Temel Kavramı (2006) ve Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders (2007), İmge Yayınları.

** Bilinçdışında yalnızca bir delik olarak varsaydığımız, kökensel olarak bastırılan ve fallik sınırın da ötesinde oluşan ruhsal kısım.

1. Görme Anı, Lacan'da Gerçek

Mantıki zamanın bu ilk anında, her mahkûm karşısında beyaz diske sahip olan diğer mahkûmları görür. Bahsedilen ilk an, yani görmenin anı, herhangi bir anlamdan muaf ve aslında betimlenemez olan andır da. Görme anını tanımlamak için Lacan'ın 1949 yılında kaleme aldığı “*Benin* *** (Je) İşlevinin Kurucusu Olarak Ayna Evresi⁶” metninde yer alan, *ideal-benin* oluşumunun öncesindeki zamana denk gelen ve *kaçak bir an* (un moment fugitif) olarak tarif edebileceğimiz duruma göz atmamız gerekecektir. Bebeğin aynada gördüğü, henüz sınırlandırılmamış ve bastırılmamış olan beden Gerçeğidir. Aynada beliren imge, radikal olarak farklı olan ve öznenin kendisine dair algılamadığı soğuk bir imgedir. Bebeğin aynada karşı karşıya geldiği, Freud tarafından itki kuramı ile ortaya atılan (das Ding), daha sonra Lacan tarafından *la Chose* olarak adlandırılmıştır⁷.

Görme anının, öznel bir sözcelemenin (énonciation) değerini taşımayan edimin anına denk düştüğünü belirtelim⁸. Mantıki zamanın bu ilk perdesinde, gösterenin Simgesel işlevinin etken olmadığını söyleyebiliriz; çünkü bu aşamada henüz gösterenler zincirine yazılmış bir öznenen bahsetmiyoruz. Zaten görme anını Gerçeğin alanına yazma sebebimiz de budur: Gerçek simgeselleştirilemeyen ve gösterilemeyendir.

Lacan'ın Ayna Evresi'nin ikinci aşamasında, aynanın karşısında yansımaya bakan ve şaşırarak bebeğin yanında annesinin olduğunu ve annenin şaşırarak bebeğine eşlik ettiğini eklememiz gerekir. İşte tam da bu anda görme anı ile anlama anının çarpıştığını ve iç içe geçtiğini dile getireceğiz. Bebek, annesinin arzu dolu bakışı altında, parçalanmış bedeninin yerine bütünlüklü beden imgesini bir anlığına olsa da görür. Annenin arzu dolu bakışı eksikliği dâhil edecek ve bebek annesinin arzusu ile karşılaşacaktır şimdi. Bebeğin ilk Ötekisi^{****} olan annenin bebek tarafından eksikli bir varlık olarak tanınması İmgeselde bir delik açar ve biz bu deliğin Gerçeğin kendisi olduğunu söyleyeceğiz. Aynadan yansıyan görüntü annenin arzusuyla aktarılan ve bebeğin de olmak istediği görüntüdür. Tam da bu aşamada çocuk annenin imgesel fallusuna özdeşleşmiştir. Lacan, "*Bilinçdışının Oluşumları*" adlı eserinde yer verdiği *R Şeması*'nda imgesel fallus kavramına değinir.

İmgesel fallus, imgedeki deliktir ve imge daima gerçek bir parça içerir⁹. Bu gerçek parça, bilmeye muktedir olamayacağımız, temel olarak bastırılmak durumunda olan ve bilinçdışının da dışına atılan beden Gerçeğidir. İmgede açılan bu delikte, Lacan'ın meşhur nesnesi, arzunun kayıp nesnesi olan *nesne a* yer alır. Çocuğun annesinin imgesel fallusu

*** Buradaki ben, *moi* değil ama bilinçdışı özneyi temsil eden sembolik bir enstans haline gelen benin ilk taslağı olan *je*dir.

**** Öteki [*Autre*] özneyi belirleyen, ona dışsal olan ve simgesel Büyük Öteki.

konumunda var olduğu bu dönemde, çocuk bahsedilen eksikliğe özdeşleşmiştir ve henüz kayıp deneyimini yaşantılamamıştır.

2. Anlamanın Zamanı, Lacan'da İmgesel

İkinci zaman, yani anlamanın zamanı, Lacan'ın kendi deyişiyile “meditasyonun anı”dır. Öznenin, bir önceki anda kendi varlığıyla ilgili çıkarsayabileceği hiçbir şey yoktur. Ardından varlığına dair bir şüpheyle karşılaşır ve üç mahkûm örneğinde de olduğu gibi kendisinin hangi renge sahip olduğunu düşünmeye başlar. Anlamanın zamanında imgesel bir özdeşimden ve öznenin Ötekide tanınmasından bahsedebiliriz. Anlamanın zamanı Ayna Evresi'nin paralelinde işler gibi görünmektedir.

Ayna Evresi'nin ikinci etabında, çocuk 'ben olmayan ben' ile karşılaşır. Özne bu sırada benzer bir ötekinin varlığını tanır. Çocuğun sevinçle (jubilation) aynadaki imgeye baktığını görürüz. Ayna Evresi'nin üçüncü aşamasında, çocuğun ilk Ötekisinin aynadaki yansımayı işaret ederek "Bu sensin!" adlandırmasını bebeğe fırlatmasıyla birlikte, iki öznenin konumlarında bir farklılık gerçekleşir. Lacan makalesinde şöyle yazar:

“Ben (Je), ötekiyle özdeşleşmenin diyalektiğinde kendini henüz nesnelleştirmeden ve öznelik işlevini dil yoluyla evrensel düzeyde yeniden kazanmadan önce, özünü ilk biçimiyle simgesel dolyatağında çökeltmekle oluşturmaktadır... Sözü edilen bu ilk biçim ideal-ben'dir ve bu aynı zamanda ikincil özdeşimlerin de kökenidir¹⁰.”

Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki, imgeyle karşılaşma ve benliğin (je) oluşması bir kayıp pahasına olacaktır; bu kayıp kaybedilen anneye dair zevktir. Bir önceki bölümde, Gerçeği anlatırken, onun imgede açılmış bir delik olduğunu söylemiştik. İşte kayıp bu deliğin karşısında verilir; kaybedilen hem annenin hem de çocuğun elleri arasından düşen, arzusunun kayıp nesnesidir. Lacan, Ayna Evresi'nin tümünün bir dram olduğunu yazar. Dram, bedeninin parçalarına ayrılmış imgesiyle başlayan bu görüntülerin giderek ortopedik bir hal almasıyla, yani bir bütünlük kazanmasıyla birlikte son bulur. Bundan böyle zevk bütünüyle kaybedilecek ve bedeninin Gerçeği bastırılacaktır. Ayrıca kaybedilen nesnenin, başka bir ifadeyle arzusunun kayıp nesnesinin üzerinin imgeyle kaplandığını ve bundan böyle öznenin Ötekiyle ilişkilerini belirleyen temel özdeşimin Lacan'ın öğretisinde *i(a)* şeklinde temsil edildiğini belirtelim. Bebeğin aynada gördüğü beden, Ötekinin bakışının ve sesinin ürettiği, onun arzusundan geçerek oluşturulmuş imgesel bir bütünlüğe sahiptir. Anlatılanları daha iyi anlamak için Lacan'ın *Optik Şema'yı* örnek olarak gösterdiğini belirtelim (Şekil 2).

Burada *benin* (je) oluşumuna dair bir bilgi yakalarız. Zaten Lacan da bu bilgi ile Ayna Evresi arasında bir bağ kurar.

Annenin "Bu sensin!" adlandırmasının simgesel bir işlevinin olduğunu eklememiz gerekmekte. Bu adlandırmanın çocuğu fallik mantığın içerisine yazdığını söyleyebiliriz. Bahsettiğimiz bu mantık, arzu diyalektiğinin mantığıdır aynı zamanda. Lacan'a göre bu, *ideal-benin benlik-idealine* (je) dönüşmesidir. Farklılaşmanın aynı zamanda Œdipe'i hazırlama işlevinin olduğunu da eklememiz gerekiyor. Sonuç olarak Ayna Evresi'nin sonunda zevk bedeninin haz bedene evrildiğini, bedeninin gerçeğinin bastırıldığını, *ideal-benin* oluştuğunu, *benin* (je) simgesel kontürlerinin çizildiğini ve arzu dinamiğinin temellerinin atıldığını söyleyebiliriz.

Ayrıca bu bölümle ilgili dile getirmemiz gereken bir başka önemli şey, anlama zamanının olmadığı bir mantıki zaman diyalektiğinde, karar anına ulaşmanın imkânsız oluşudur. Lacan'ın İmgesel dediği düzey ile örtüştürdüğümüz bu zamanın, *benin* (je) kurucusu olarak Ayna Evresi ile de yakından ilişkili olduğunu gördük ve öznenin içine yerleşebileceği simgesel bir çerçeve olmaksızın sonuncu evrenin işlevsel olması mümkün değildir.

3. Karar Anı, Lacan'da Simgesel

Görme anını Gerçek düzeyine, anlama zamanını da İmgesel düzeye yerleştirerek mantıki zaman diyalektiğini açıklamaya çalıştık. Şimdi de bu iki düzeye ek olarak üçüncü ve sonuçlandırıcı, düğümleyen düzeyi ele almamız gerekiyor; yani Simgesel düzeyi. Simgesel düzey üçlünün en temel olanıdır. Gerçek artık sadece Simgeselin söylenemezinin bir ötesi ve İmgesel de, İmgeselin bütün belirimlerinin Simgesel tarafından açıklanabilir ve belirlenebilir olmaları anlamında Simgeselin sadece berisi olacaktır¹¹. Yani aslında bu üçlünün iki düzeyini de ancak Simgeseli referans alarak okuyabilmekteyiz.

Mantıki zaman diyalektiğinin son anı olarak açıklayacağımız karar anını, psikolojik bir öznenin doğuşu olarak da betimleyebiliriz. Ayna Evresi'nin, Œdipe karmaşasını hazırlayıcı bir işlevinin olduğunu dile getirmiştik. Œdipe karmaşasının dilsel bir operasyon olduğunu ve karmaşanın sonucunda da bilinçdışı öznesinin kurulduğunu söyleyebiliriz¹². Buradan yola çıkarak, öznenin Simgeselin ürünü olduğunu, eksikliğin etkisi olarak oluştuğunu ve eksikliğin üç biçiminden geçerek kurulduğunu da eklememiz gerekiyor: Hayal kırıklığı (frustration), yoksunluk (privation) ve kastrasyon (castration). Ayrıca bilinçdışının

koşulunun öznenin kuruluşu olduğunu ve öznenin gösterenler zincirinde yer aldığını dile getirelim.

Ædipe karmaşası, Freud'un kuramında anne, baba ve çocuk arasında cereyan etmektedir. Lacan, bu üçlüye fallus kavramını da ekleyecektir. Böylece Lacan'ın kuramında Ædipe karmaşası anne, çocuk, fallus ve baba arasında gerçekleşir.

Ædipe'in birinci zamanı, *anne - çocuk füzyonu* olarak adlandırılabilir. Görmenin anı ve anlamının zamanı bölümlerinde anne - çocuk arasındaki İmgesel ilişkinin önemine daha önce değinmiştik. Bahsettiğimiz evrenin *ideal-bene* yani birincil narsisizme denk geldiğinin altını çizmemiz gerekmektedir. Bu evrede babanın işlevi örtüktür ve süreç anne, çocuk ve fallus arasında geçer. Ötekinin (yani annenin) eksikliğine özdeşim kuran çocuk, "annenin fallusu olma ya da olmama" evresindedir. Çocuk, *talep etmeksizin tüm ihtiyaçları* karşılanandır. Ædipe'in ilk zamanına damgasını vuran hayal kırıklığıdır (frustration) ve hayal kırıklığının eksikliğinin İmgesel, nesnesinin de Gerçek olduğunu söyleyelim. Lacan, bu dönemde çocuğun kendi iyiliğini sağlamak için annenin egemenliği altına girdiğini dile getirir. İhtiyacı giderilemeyen çocuk, bundan böyle ihtiyaçları için anneden talepte bulunmak zorunda kalacaktır. Ayrıca çocuk "Annem benden ne ister?" sorusunu soracak ve arzu diyalektiğinin içine yazılmaya başlayacaktır. İşte biz burada annenin yokluğunun bir sonraki zamana geçişte büyük önem taşıdığını vurgulamak istiyoruz.

Ædipe'in ikinci zamanı "*babanın, yasanın 'temsilcisi' olarak ortaya çıkışı*" olarak adlandırılabilir. Bu yasa evrensel ensest yasağıdır. Annenin, sözü ve bakışıyla birlikte babayı imgesel ilişkiye dâhil etmesinden itibaren, Lacan'ın deyişiyle babanın çocuğa "*Annenle yatamazsın!*"¹³ mesajını iletildiğini söyleyebiliriz. Çocuğun burada karşılaştığı eksikliğin Gerçek, nesnesinin de Simgesel olduğunu ve yoksunlukla (privation) yüz yüze geldiğini belirtelim. Burada babanın bir rakip olarak ortaya çıktığını, ardından Simgesel bir fail olarak anne - çocuk arasındaki İmgesel ilişkiyi kestiğini söyleyebiliriz. Çocuk annenin arzusunun nedeni olan babayı keşfedecektir şimdi. Bundan böyle çocuk, annesiyle arasındaki İmgesel bağı koparan babanın Simgesel işlevinin altında ezilir. Biz bu işlevi "*Baba-nın-Adı*" göstereninin metaforik işlevi olarak adlandıracağız.

Ædipe'in üçüncü ve son zamanında, *baba fallusa sahip olan* olarak belirir. Bu evrede çocuk, fallus *olmaktan fallusa sahip olmaya* doğru bir geçiş yapacaktır. Biz Ædipe'in üçüncü zamanını bir çıkış ve bilinçdışı öznesinin doğuşu olarak görüyoruz. Simgesel düzeyden yola

çıkarak, bu evrede (Edipe karmaşasının temelinde yatanın kastrasyon karmaşası olduğunu söyleyeceğiz.

Bu evreyi bir örnekle açıklayalım. Burada, Freud'un "*Haz İlkesinin Ötesinde*" adlı makalesinde, torununa dair gözlemlerinin yer aldığı bölüme dikkat çekilebilir. Annesinin yokluğunda onu makaraya sarılı bir iple temsil eden çocuk, makara perdenin arkasında yok olduğunda "*fort*" (gitti) sesi çıkarmakta ve makarayı yeniden görünür hale getirdiğinde ise "*da*" (orada) sesi çıkararak bu ortadan kaybolma ve geri gelme oyununu gerçekleştirmektedir. Freud, bu gözlemin ardından ilk olarak bu oyunun *çocuğun büyük kültürel başarısıyla -karşı çıkmaksızın annesinin gidişine izin vermekle gerçekleştirdiği dürtüsel vazgeçme (yani, dürtüsel doyumdan vazgeçme)- ile ilgili*¹⁴ olduğunu dile getirir. Bu oyunda, çocuğun annenin yokluğunu tasarladığını görebiliriz. Tam da burada, Lacan'ın bir formülüne gönderimde bulunacağız: *Bir şey temsil edilmek üzere kaybedilmelidir*¹⁵. Böylece annenin arzusunun göstereni, yani G1, kökensel bir bastırmayla birlikte bilinçdışına bastırılacak ve bundan böyle gösterenlerin bilinçdışı işleyişinde belirleyici olacaktır. Bu işlem, failinin Gerçek baba olduğu metaforik bir işlemdir. Kastrasyon karmaşası burada kendini gösterir: Kastrasyonun eksikliği Simgesel, nesnesi de İmgeseldir. *Fort - da* oyununda olduğu gibi, metaforik sürecin yeni bir gösteren ortaya çıkardığını (G2) söyleyebiliriz. G2'nin G1'in "yerine geçmesi", konuşan ve bölünmüş özneyi (Ø) açığa çıkaracaktır. Öznenin burada, "*fort*" ve "*da*" temsilleri arasında bölündüğünü söyleyebiliriz. Bölünmenin nedeninin, sürekli kaybedilen ve kaybedilmek zorunda olan, Lacan'ın *nesne a*'sı olduğunu belirtelim. Bu son evrede, çocuğun *ideal-benden benlik-idealine* geçiş yaptığını söyleyebiliriz. İnsanlığın tümünün tabi olduğu eksikliğin göstereni olarak dile getirdiğimiz Simgesel fallus, çocuğun özdeşim kuracağı yer olacaktır artık. Ayrıca Simgesel fallusun bilinçdışında temsil edilebilmesinin koşulunun, "*Baba-nın-Adı*" göstereni ile karşılaşılması olduğunu yeniden hatırlatalım.

Lacan'ın "*Fallus'un Anlamı*" adlı metninde dile getirdiği gibi, fallusun gösteren olması, öznenin ona ancak Öteki'nin yerinde ulaşabileceğini ortaya koyar¹⁶. Ötekinden gelen öznellik, eksikliğin ve Simgesel düzeyin tarafındadır.

Üç mahkûm oyununa geri dönersek eğer; bilinçdışı bölünmüş öznenin kurulduğu ve Simgesel düzeyin tarafına yazdığımız zamanın, öznel bir kararın anı olması bizi artık şaşırtmayacaktır. Bilinçdışı öznesinin gösteren tarafından belirlendiğini ve aslında "*Ne söylediğimi bilmediğim yerde özneyim.*" formülünün de "*Hangi renge sahip olduğumu bilmediğim yerde özneyim.*" şeklinde formüle edilebileceğini düşünüyoruz. Her bir mahkûm,

siyah diske sahip olma ya da olmama durumu içerisinde öznel bir konum almakta ve kendisiyle ilgili kesin bir karara varmaktadır. Ayrıca sahip olduğu rengi belirleme sürecindeki her bir öznenin, benzerinden geçtiğini ve aslında gösterenler arasındaki eklemelenmenin (yani Simgesel düzeyin) de özne ve ötekiler arasındaki ilişkiyi kurduğunu belirtelim.

Sonuç

Mantıki zaman evrelerinin incelenmesiyle birlikte, başlangıçta sorduğumuz soruya geri dönebiliriz: Lacan'ın mantıki zaman(lar)ı, onun tüm yapıtını kat etmekte midir? Bu soruya yanıt verebilmek için, Lacan'ın öğretisinin tümünün okunması gerektiğini söyleyeceğiz ama eklememiz gereken şey şudur: Lacan'ın mantıki zaman(lar)ı, öğretisinin temel kavram ve süreçlerini baştan sona kat etmektedir. İncelememizin odak noktasına oturttuğumuz üçlü topolojinin, Gerçek, İmgesel ve Simgesel düzeylerin, Lacancı kuramın ana hatlarını çizdiğini belirtmek isteriz. Ayrıca öznenin oluşum sürecinde içinden geçmek durumunda kaldığı süreç ve karmaşaların, Lacan'ın belirlediği mantıki zaman diyalektiğinde açıklanabilir oluşunun önemli olduğunu düşünüyoruz. Özellikle klinik alanda ıstırabını duyurmaya çalışan özneye çalışırken, mantıki zaman diyalektiğinin klinisyenin yolunu aydınlatıcı bir işlevinin olduğunu söyleyebiliriz. Tüm bunların yanı sıra, belirlenen mantıki zamanlarda açıklamaya çalıştığımız kavramların kronolojik zamanın düzenini aşarak, geriye dönüşler ve yinelemelerle karşımıza çıktığını gözlemledik. Daha öncesinde de belirttiğimiz gibi, Lacancı kuramın kavramlarıyla çalışmak adeta bir Möbius bandı üzerinde gezinmek gibi...

Sonuç olarak, önemli kırılma noktalarından geçtikten sonra ortaya çıkmış olan ve psikanalizin gölgede kalmış kavramlarına açıklama getirmeye çalışan Lacancı kuramın, geçmişten günümüze klinisyenlere, klinisyen adaylarına, öğrencilere, kısacası insan ruhsallığıyla ilgilenen herkese açılmayıcı bir alan sunduğunu söyleyebiliriz.

Umur Yiğit Nural

Psikolog

Kaynakça

1. Lacan, J. (1945), «Le temps logique et l'assertion de certitude anticipée: Un nouveau sophisme», *Écrits I* içinde, Seuil Yayınları, 1999, s. 195-211.
2. Lacan, J. (1964), *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, Metis Yayınları, 2013, çev. Nilüfer Erdem.
3. Soysal, Ö. (2009), «Başlangıçta zevk vardı...», *Monokl Lacan Özel Sayısı* içinde, Monokl Yayınları, 2009, s. 606-610.
4. Nasio, J. -D., «Jacques Lacan kuramının genel kavramları», *Monokl Lacan Özel Sayısı* içinde, Monokl Yayınları, 2009, s. 4853.
5. Porge, E., *Les noms du père chez Jacques Lacan*, Érès Yayınları, 1997.
6. Lacan, J. (1949), «Le stade du miroir comme formateur de la fonction du je telle qu'elle nous est révélée dans l'expérience psychanalytique» *Écrits I* içinde, Seuil Yayınları, 1999, s. 92-99.
7. Cléro, J. -P. (2002), *Lacan Sözlüğü*, Say Yayınları, 2011, çev. Özge Soysal.
8. Soysal, Ö. (2010), *Une condition de la construction du féminin: La prise en charge de la nostalgie mélancolique de la mère par le discours social*, Pr. Serge Lesourd yönt. doktora tezi, Université de Strasbourg/ Öznellik, Bilgiler, Sosyal Bağ Araştırma Ekibi.
9. Nasio, J. -D. (1988), *Psikanalizin yedi temel kavramı*, İmge Kitabevi Yayınları, 2006, çev. Özge Erşen ve Murat Erşen.
10. Lacan, J. (1949), «Psikanaliz deneyiminin ortaya koyduğu biçimiyle "özne-ben" in işlevinin oluşturucusu olarak ayna evresi» *Yazko Felsefe Yazıları* içinde, 1982, çev. Nilüfer Kuyuş.
11. Cléro, J. -P. (2002), *Lacan Sözlüğü*, Say Yayınları, 2011, çev. Özge Soysal.
12. Lanneval, M. N., *L'Œdipe et la castration chez Lacan*, 2011 (<http://www.psyetdroit.eu/wp-content/uploads/2011/12/MNL-Oedipe-et-castration.pdf>)
13. Lacan, J. (1957-58), *Le Séminaire livre V: Les formations de l'inconscient*, Seuil Yayınları, 1998.
14. Freud, S. (1920), «Haz ilkesinin ötesinde», *Metapsikoloji* içinde, Payel Yayınları, 2013, s. 263-326.
15. Dor, J. (1985), *Introduction to the reading of Lacan: The unconscious structured like a language*, Other Yayınları, 1998.
16. Lacan, J. (1966), *Fallusun Anlamı*, AltıKırkbeş Yayınları, 2013, çev. Saffet Murat Tura.